

סוגיה ד: דיני התקיעה (1): שמיעת קול שופר ביחד עם קול אחר [תרי קלי]

*

רקע

הגמ' דנה כיצד ניתן לתקוע בשופר ובחצוצרה ביחד, והרי "תרי קלי לא משתמע".

מקורות

- א. גמ' כז. "ופיו מצופה זהב והתניא... למה מאריך בשופר לידע שמצות היום בשופר"
- ב. ריטב"א ד"ה הכי גרסינן אלא תרתי קלא מחד גברא תוס' סוטה לט: ד"ה עד [תוס' דן מדוע בברכת כהנים הכהנים אינם רשאים להתחיל בברכה עד שיכלה אמן מכל הציבור, והבוצע על הלחם אינו רשאי לבצוע עד שיכלה אמן מרוב העונים]
- ג. רמ"א סי' תקפח סע' ג ומשנה ברורה סקי"א [וביאור הלכה ד"ה ואם]

ריטב"א ד"ה הכי גרסינן אלא תרתי קלא מחד גברא הכי גרסינן אלא תרתי קלא מחד גברא לא משתמע מתרי גברי משתמע. והכי פירושו אלא לעולם מקצת תקיעה לא יצא ופירכא דלעיל זכור ושמור הכי פירושו דהתם הוי תרי קלי מחד גברי וצריך לשמוע שניהן, לא משתמע תרוייהו, אבל גבי שופר וחצוצרות דהו"ל תרי קלי מתרי גברי ואין צריך לשמוע אלא אחד מהן דהיינו קול השופר שהוא מצות היום שפיר משתמע לכוין בקול השופר שהוא צריך ולשומעו מבין קולות החצוצרות, הא לשמוע שניהם ממש בצריך להם אפילו מתרי גברי לא משתמע וכדבעינן למימר קמן.

הסבר הסוגיה

זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכולה לדבר ואין האוזן יכולה לשמוע. [ברייתא כז.].

הגמ' מקשה על דין המשנה שתוקעים בשופר וחצוצרות ביחד, והרי מפורש בברייתא דתרי קלי לא משתמע. עונה הגמ' ששני קולות ממקור אחד אינם נשמעים, ושני קולות משני מקורות נשמעים כשהקול חביב ו"יהיב דעתיה ושמע".

מתשובת הגמ' עולה שבדין "תרי קלי לא משתמע" יש שתי הלכות שונות:

- א. דין פיזיולוגי - האוזן אינה יכולה לשמוע שני קולות ממקור אחד.
- ב. דין מנטלי - שני קולות שונים מבלבלים את השומע ומסיחים את דעתו מקיום המצוה. הדין הפיזיולוגי מוחלט, ואין דרך לקיים מצוה בדרך זו. הדין המנטלי אינו מוחלט, ואדם יכול לכוון דעתו לשמוע את המצוה. כשהמצוה חביבה אדם נותן דעתו לשמוע אותה, וחכמים התירו לקיים המצוה אף כשיש קול אחר המסיח דעתו.

נחלקו הראשונים בשתי נקודות בגדרי הדין הפיזיולוגי:

א. ר"י [סוטה לט: תוד"ה עד] סובר שמסקנת הגמ' שתרי קלי משתמע מתייחסים לשני קולות זהים, אבל שני קולות שונים, כ"זכור ושמור", אינם נשמעים כלל, ואדם אינו יוצא ידי חובתו אף במצוה חביבה. ניתן לצאת ידי חובה כשעשרה אנשים קוראים מגילה כאחת, כיוון שהקולות זהים, ולא ניתן לשמוע ברכת כהנים כשחלק מהציבור עונה אמן, כיוון ששני הקולות שונים. לדעת ר"י קול שופר וקול חצוצרה אינם מוגדרים כקולות שונים, וניתן לשמוע את קול השופר ביחד עם קול חצוצרה. תוס' חולק וסובר שקול חצוצרה וקול שופר הם קולות שונים, ושני קולות נשמעים אף כשהם קולות שונים.

לשיטת ר"י משמעות רבה להלכה, ולדעתו צריכים לקיים מצוות שמיעה בדממה מוחלטת. אם תינוק בוכה באמצע תקיעת שופר צריך לחזור ולתקוע, וכן בקריאת התורה וכדומה.

ב. הריטב"א [ד"ה הכי גרסינן ולד: ד"ה ה"ג מט' בני אדם] מפרש שתרי קלי משתמע רק כשדעתו לשמוע קול אחד משני הקולות, אבל אי אפשר לשמוע שני קולות כאחד. לפיכך, השומע שלושה בני אדם התוקעים ביחד, אחד תוקע תשר"ת, אחד תוקע תש"ת ואחד תוקע תר"ת אינו יוצא ידי חובתו, כיוון שאינו יכול לשמוע את שלושת הקולות כאחד [הביאור הלכה (ס" תקפה סע' ג ד"ה ואם) מדגיש שאם התכוון לשמוע שני קולות אינו יוצא אף ידי חובת קול אחד]. רב האי גאון [מובא בריטב"א. עיין שער הציון (ס" תקפה אות כב) המביא ראשונים נוספים הסוברים כך] חולק, וסובר שניתן לשמוע שני קולות כאחד.

שיטת הריטב"א נובעת מקושי בסוגיה. הגמ' מחלקת בין תרי קלי מתרי גברי משתמע לבין תרי קלי מחד גברא דלא משתמע. חילוק הגמ' אינו ברור מדוע מקור הקול השונה משפיע על השמיעה? לכן מפרש הריטב"א, שתרי קלי מתרי גברי, והוא שומע קול אחד מביניהם נשמע, אבל שני קולות והוא מעוניין לשמוע את שניהם אינם נשמעים בין שנאמרו מחד גברא ובין כשנאמרו מתרי גברי. החולקים על הריטב"א מפרשים כפשטות הגמ', שלא ניתן לשמוע קול אחד מבין תרי קלי מחד גברא, וניתן לשמוע שני קולות מתרי גברי.

סיכום

"שני קולות מחד גברא" אינם נשמעים כלל. שני קולות מתרי גברי יכולים להשמע במצוה חביבה שאדם מקפיד לשומעה כהלכה. נחלקו הראשונים בפירוש המושג "שני קולות מחד גברא":

ר"י מפרש שהמושג מתייחס לכל שמיעה של שני קולות שונים, תוס' חולק ולדעתו שני קולות שונים מתרי גברי משתמע, והמושג מתפרש כפשוטו לשמיעה מחד גברא בלבד.

ריטב"א מפרש שהמושג מתייחס לכל מקרה שהוא מעוניין לשמוע את שני הקולות כאחד, רב האי גאון חולק ולדעתו אף שני קולות כאחד נשמעים, והמושג מתייחס לשמיעה מחד גברא בלבד.

הערה נוספת לסיום, המשנה אומרת ש"שופר מאריך וחצוצרות מקצרות שמצות היום בשופר", לפי ההוה אמינא שלא ניתן לשמוע קול שופר ביחד עם קול חצוצרה, השופר

האריך שיעור תקיעה. לפי המסקנה שניתן לשמוע קול שופר ביחד עם קול חצוצרה, השופר מאריך שיעור כלשהו, כדי לידע שמצות היום בשופר, ואינו צריך להאריך שיעור תקיעה.

הלכה

הרמ"א [סי' תקפח סע' ג] פוסק כמסקנת הסוגיה שאם שניים תקעו כאחד, אחד בשופר ואחד בחצוצרה, יצאו השומעים ידי חובתם. המשנה ברורה [סקי"א] מביא מחלוקת ראשונים האם ניתן לשמוע בבת אחת תשר"ת תש"ת תר"ת משלשה תוקעים, ופוסק שראוי להחמיר.